

APRIBOTO VEIKSMO LAIKO RAIŠKA EUROPOS SĄJUNGOS DOKUMENTUOSE

ESMINIAI ŽODŽIAI: apriboto veiksmo laikas, prielinksninės konstrukcijos, administracinė kalba.

Laiko sąvoka administracinėje kalboje yra labai svarbi, nes čia dažnai reikia nurodyti reglamentuojamų veiksmų pradžią, pabaigą, trukmę ar seką. Nors bendrinės lietuvių kalbos laiko raiška apibūdinta gramatikose (LKG 1976: 492–500; DLKG 1996: 540–542), monografijose (Valiulytė 1998; Šukys 1998; Labutis 2001), rekomendaciniuose ir mokomuosiuose leidiniuose (Kalbos patarimai 2003; Celiešienė, Džežulskienė 2009), tačiau laikotarpio ribų raiškos problema administracinėje kalboje tebėra aktuali, ypač verčiant Europos Sąjungos (toliau – ES) dokumentus į lietuvių kalbą. Išskirtinis šių dokumentų bruožas – kuo tiksliau ir aiškiau nurodyti reglamentuojamo veiksmo atlikimo laiko ribas, kartais reikia nurodyti ne tik įvykio pradžios ar pabaigos valandą, bet ir laiko juostą, pvz.:

Elektronines paraiškos formas būtina pateikti internetu iki atitinkamos galutinės paraiškų pateikimo dienos 12 val. Vidurio Europos laiku (Vidurio Europos vasaros laiku) (vidurdienio, Briuselio laiku). EK kvietimas teikti paraiškas OL C 285, 2011 09 29.

Straipsnio* tikslas – remiantis ES dokumentų vertimais į lietuvių kalbą išnagrinėti apriboto veiksmo laiką reiškiančių konstrukcijų sandarą ir aptarti probleminius jų vartojimo atvejus.

Apriboto veiksmo laiką gali žymėti laiko arba kiekio aplinkybės ir juos atitinkantys šalutiniai laiko sakinių dėmenys. Iš tiesų laiko ir kiekio reikšmės administracinėje kalboje, kai kalbama apie veiksmo laiko apribojimą ar santykius, yra labai glaudžiai susijusios. Apribotas laikas gali rodyti veiksmo pradžios ar pabaigos laiką arba jo trukmės ribas.

* Straipsnis parengtas vykdant projektą „Europos Sąjungos dokumentų kalbos tyrimas“, finansuojamą Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pagal „Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 m. programą“.

1. APRIBOTO VEIKSMO LAIKĄ ŽYMINČIŲ KONSTRUKCIJŲ STRUKTŪRA

1.1. Prielinksninės konstrukcijos

Pagrindinis apriboto veiksmo laiko raiškos administracinėje kalboje būdas – prielinksnių *iki, nuo, po, prieš* konstrukcijos. Kiti prielinksniai, minimi lietuvių kalbos gramatikose (LKG 1976; DLKG 1996), administracinei kalbai nebūdingi.

Prielinksnių *iki, nuo, po, prieš* konstrukcijos vartojamos:

- a) su laiko matų vienetų pavadinimais (su laiko sąvokų pavadinimais, žyminčiais metus, metų laikus, mėnesius, savaites, dienas): *iki vasaros, nuo rudens, nuo veiklos pabaigos dienos, po metų, prieš dvi savaites, prieš metus*;
- b) su laiko fazių ribas žyminčiais žodžiais (neapibrėžtos reikšmės žodžiai turi būti patikslinti ar jų konkretesnė reikšmė turi paaiškėti iš konteksto): *iki metų pabaigos, iki nurodyto laikotarpio pabaigos, iki veiklos pradžios, nuo termino pradžios, prieš laikotarpio pabaigą*;
- c) su apibendrintos reikšmės laiko tarpų pavadinimais (jie turi būti patikslinti ar jų konkretesnė reikšmė paaiškėja iš konteksto): *iki galutinio termino, po pradinio etapo, prieš baigiamąjį etapą, prieš minėtą laikotarpį*;
- d) su konkrečia data: *iki 2011 m. vasario mėn., iki 2013 m. sausio 15 d., nuo 2008 metų, po 2010 m. rugpjūčio mėn.*;
- e) su konkretesnės reikšmės veiksmožodiniais daiktavardžiais: *po apžiūros, po priesaikos, prieš peržiūrą*;
- f) su gamtos reiškinių pavadinimais: *iki potvynio, po sausros, po uragano, prieš žemės drebėjimą*;
- g) su tam tikrus įvykius žyminčiais žodžiais: *iki avarijos, po gaisro, po incidento, po įvykio, prieš krizę, prieš nelaimę*;
- h) su procesų pavadinimais: *iki leidimo suteikimo, nuo paraiškos paskelbimo, nuo šio reglamento įsigaliojimo, po galutinio svarstymo*;
- i) prielinksniai *iki, nuo* vartojami su laiką žyminčiaisrieveiksmiais: *iki dabar, nuo šiol*;
- j) prielinksnis *prieš* vartojamas su padalyviais ar pusdalyviais: *prieš įsigaliojant reglamentui, prieš pateikdamas pasiūlymus, prieš patvirtindamas sprendimą, prieš sudarant sutartį*.

1.2. Lyginamieji posakiai su laipsniuojamaisrieveiksmiais

Aukštesniojo laipsniorieveiksmiai (*anksčiau, vėliau, pirmiau*) paprastai gretina dviejų veiksmų atlikimo seką, nurodo, kuris iš jų pirmesnis:

Regionų komitetas [...] mano, kad diskusijos dėl Europos sanglaudos politikos ateities turi vykti pirmiau nei diskusijos dėl Europos finansų sistemos peržiūros. Regionų komiteto perspektyvinė nuomonė OL C 232, 2010 08 27.

Kartais gali būti pavartojamas ir vienasrieveiksmis, nenurodant lyginamojo veiksmo, tokiu atveju laikoma, kad lyginama su kalbamuoju ar aptariamuoju momentu:

Tačiau dėl tokios reformos didžiosios kolegijos sudėtis taptų dar įvairesnė nei anksčiau (šiuo metu penki nariai iš trylikos yra nuolatiniai, o po reformos liktų tik du iš penkiolikos). EK nuomonė KOM(2011) 596, 2011 09 30.

Lyginamasis veiksmas gali būti apibūdinamas šalutiniu sakinio dėmeniu:

Narys neatskleidžia arbitrų kolegijos sprendimo ar jo dalių anksčiau, nei jis paskelbiamas pagal šį susitarimą. EK pasiūlymas COM/2010/326, 2010 06 22; *Pirminkas Direktorių valdybą šaukia anksčiau, nei numatyta, jei to prašo trečdalis balso teisę turinčių narių.* Valdytojų tarybos sprendimas OL L 266, 2011 10 11.

ES dokumentų vertimuose paplito lyginamosios konstrukcijos su konkrečia data, kai galima veiksmo trukmė apribojama nurodant įmanomą anksčiausią arba vėliausią veiksmo atlikimo laiko momentą:

Tačiau susitarimas dėl taikytinos teisės pasirinkimo, sudarytas anksčiau nei 2012 m. birželio 21 d., taip pat galioja, jei jis atitinka 6 ir 7 straipsniuose nustatytas sąlygas. 2010 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1259/2010, OL L 343, 2010 12 29; *Ne vėliau kaip 2016 m. lapkričio 1 d. Komisija pateikia Europos Parlamentui, Tarybai bei Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui šios direktyvos taikymo ataskaitą atsižvelgdama į skaitmeninės rinkos pokyčius.* 2011 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/77/ES, OL L 265, 2011 10 11; *Reglamento (EB) Nr. 78/2008 4 straipsnyje numatyta, kad Komisija ne vėliau kaip iki 2013 m. liepos 31 d. pateikia galutinę nuotolinio stebėjimo priemonių įgyvendinimo [...] ataskaitą.* EK ataskaita COM/2011/639, 2011 10 10; *Valstybės narės užtikrina, kad vėliausiai iki 2015 m. vasario 5 d. atitinkamos šalys atliktų visų naudojamų 2 straipsnio 1 dalies b, c ir d punktuose nurodytų sistemų saugos vertinimą.* 2011 m. lapkričio 22 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 1207/2011, OL L 305, 2011 11 23.

Įprastesnės šiais atvejais būtų prielinksnio *iki* konstrukcijos; konstrukcijos su prieveiksmiu, matyt, pasirinktos dėl to, kad norima pabrėžti, jog nurodytos veiksmo laiko ribos jokių būdu negalima pažeisti.

1.3. Padalyvinės ir pusedalyvinės konstrukcijos

Padalyvinės ir pusedalyvinės konstrukcijos gali žymėti įvairias aplinkybių reikšmes (laiko, sąlygos, priežasties, nuolaidos). Apribotą veiksmo laiką aiškiausiai nurodo tokios aplinkybinės žodžių grupės, kuriose vartojami įvairias laiko fazių ribas reiškiantys padalyviai su bendresnės laiko sąvokas ar konkrečius laiko mato vienetus reiškiančiais daiktavardžiais arba prisi- jungiantys šalutinius sakinio dėmenis:

Kitų šešių teisėjų kadencija baigiasi praėjus šešeriems metams po antrojo Bendrojo Teismo teisėjų dalies pakeitimo įsigaliojus šiam reglamentui. EK nuomonė KOM(2011) 596, 2011 09 30; Jei prašymas pratęsti laikotarpį, kuriuo muitinė turi taikyti priežiūros priemonės, pateikiamas likus mažiau nei 30 darbo dienų iki to sprendimo galiojimo pabaigos, kompetentinga muitinės institucija gali atsisakyti tą laikotarpį pratęsti. EK pasiūlymas COM/2011/285, 2011 05 24; Tokia galimybė turėtų atsirasti pasibaigus pagrįstam laiko terminui, skirtam fonogramos gamintojui atlikti šiuos abu su naudojimu susijusius veiksmus. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/77/ES, OL L 265, 2011 10 11; Jei sutartyje aiškiai ne- nurodyta kitaip, laikoma, kad perdavimo arba atidavimo sutartis [...] sukelia pasekmes atėjus tam laikui, kai pagal 2011 m. spalio 30 d. galiojančios redakcijos 3 straipsnio 1 dalį atlikėjas nebebūtų saugomas. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/77/ES, OL L 265, 2011 10 11.

1.4. Šalutiniai sakinio dėmenys

Veiksmo laiko ribos gali būti nurodomos šalutiniais sakinio dėmenimis, kurie patikslina laiko prieveiksmius ar neapibrėžtos reikšmės laiko sąvokas reiškiančius žodžius:

Už tai kai kuriems atlikėjams sumokamas honoraro avansas, o mokėjimai gaunami tik tada, kai fonogramos gamintojas susigrąžina sumokėtą avansą ir atlieka su- tartyje nustatytus atskaitymus. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/77/ ES, OL L 265, 2011 10 11; Siekiant užtikrinti, kad šios kliūtys būtų panaikintos, visiems šiems darbams, saugomiems nuo datos, iki kurios reikalaujama, kad valstybės narės perkeltų šią direktyvą, turėtų būti taikomas vienodas, suderintas ap- saugos terminas visose valstybėse narėse. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/77/ES, OL L 265, 2011 10 11.

Ši raiškos forma leidžia tiksliai nurodyti laiko santykius, tačiau išplečia sakinį, todėl ne visada paranki itin ilguose ES dokumentų sakiniuose.

1.5. Sudėtinės konstrukcijos

Kad ES dokumentais reglamentuojamų veiksmų laiko santykiai būtų tiksliai apibūdinti, kad nekiltų dviprasmybių ar neaiškumų, veiksmų laiko ribos nurodomos vartojant įvairias sudėtines konstrukcijas, sudarytas iš jau aptartų paprastesnės struktūros junginių:

Rezultatai elektroniniu paštu turi būti nusiųsti Komisijai ne vėliau kaip prieš penkias darbo dienas iki mėnesio pabaigos pagal grafiką, kuris bus pateiktas dotacijos susitarime. Kvietimas teikti paraiškas (2011/C 330/08), 2011 11 12; Atitinkama kompetentinga institucija kitų valstybių narių kompetentingoms institucijoms ir Komisijai ne vėliau kaip prieš dvi savaites iki leidimo suteikimo praneša motyvus, dėl kurių, jos nuomone, konkretus leidimas turėtų būti suteiktas. EK pasiūlymas KOM(2011) 542, 2011 08 31; Pasikonsultavęs su ginčo šalimis PPO generalinis direktorius ne vėliau kaip per 20 dienų nuo tokio prašymo gavimo turi pranešti abiem Šalims apie paskirtą (-us) taikinimo komisijos narį (-ius). EK pasiūlymas COM/2011/725, 2011 11 10.

2. PRIELINKSNINIŲ KONSTRUKCIJŲ REIKŠMĖS

Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje apribotas veiksmo laikas skirstomas į veiksmo pradžios ar pabaigos laiką, iš abiejų pusių apribotą laiką, ankstesnį ar vėlesnį veiksmo laiką ir veiksmo vienalaikiškumą (DLKG 540–542). Elena Valiulytė monografijoje *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai* pirmiausia pagal veiksmo (į)vykimo sutapimą / nesutapimą su sintaksinės formos rodomu laiko tarpu kaip aukščiausią semantinę opoziciją skiria sutampančio ir nesutampančio laiko reikšmes (Valiulytė 1998: 190). Kalbininkė pateikia panašią nesutampančio laiko sintaksinių formų semantinę sistemą kaip ir *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje*, tik čia dar priskiria ir apytikrį laiką (jis administracinei kalbai nėra būdingas).

Nagrinėjant laikotarpio ribų raišką ES dokumentuose tikslinga skirti konstrukcijas, žyminčias:

- ankstesnį ar vėlesnį veiksmo laiką,
- veiksmo pradžios ar pabaigos laiką; šios konstrukcijos, pavartotos viename sakinyje, apibūdina laiko ribas iš abiejų pusių.

Ankstesnį veiksmo laiką, t. y. veiksmą, vykstantį iki tam tikro, kalbamojo momento, vyksmo, žymi prielinksnio *prieš* konstrukcijos (LKŽ 2005; DLKŽ 2006). Jonas Šukys (1998: 481) tokio veiksmo laiką apibrėžia nurodydamas, kad tai arba konkrečiai apibrėžtas laikas, kai atsirado, pradėjo egzistuoti minimas dalykas, įvykis, arba neapibrėžtas, paprastai neilgas laiko tarpas prieš kalbamąjį momentą. ES dokumentų kalbai būdingi abu atvejai: čia kalbama ne vien apie įvykusius dalykus, bet ir apie reglamentuojamus veiksmus, taigi modeliuojama galima įvykių seka:

Fizinis ar juridinis asmuo, subjektas arba organizacija, siekiantys vykdyti susijusį įsipareigojimą, bent prieš 7 darbo dienas praneša apie veiklą arba sandorį valstybės narės, kurioje yra įsisteigę, kompetentingai institucijai. ET reglamentas (ES) Nr. 878/2011, OL L 228, 2011 09 03; *Dauguma NRI* [nacionalinių reguliavimo institucijų] *nacionalines konsultacijas atlieka prieš konsultacijas su Komisija.* EK komunikatas KOM/2006/0028, 2006 02 06.

Vėlesnį veiksmo laiką, t. y. laiką, laiko tarpą ar įvykį, kuriam praėjus kas nors vyksta, žymi prielinksnio *po* konstrukcijos. Šios konstrukcijos ypač būdingos administracinei kalbai dar ir dėl to, kad gali būti vartojamos su įvairios reikšmės daiktavardžiais (laiko sąvokų, laiko matų, procesų, gamtos reiškinių ar savaiminių įvykių pavadinimais), gali žymėti ir konkrečių, jau įvykusių veiksmų seką, ir reglamentuojamų veiksmų santykį:

Po šių konsultacijų abi organizacijos parengė taisomųjų priemonių planą. EK įgyvendinimo reglamentas Nr. 1197/2011, OL L 303/14, 2011 11 22; *Birželių, pasikonsultavus su pilietine visuomene ir po dialogo su Europos Parlamentu, buvo priimta 2007–2010 m. strategija.* EK ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui, KOM(2008) 379, 2008 06 23; *Po pradinio etapo atlikus tyrimą nustatyta, kad Rusijos bendradarbiavimo lygis buvo įvertintas neteisingai.* EK pasiūlymas dėl ET reglamento, KOM(2008) 34, 2008 01 28.

Laiko ribas žymi prielinksnių *nuo* (pradžia) ir *iki* (pabaiga) konstrukcijos. Prielinksnis *iki* žymi veiksmo pradedamąjį laiką, t. y. laiką, nuo kurio veiksmas prasideda, o *nuo* rodo laiką, ligi kurio trunka veiksmas, t. y. veiksmo pabaigos ribą. Vartojamos abi kartu šios konstrukcijos rodo laiko ribas iš abiejų pusių:

Jeigu dienomis skaičiuojamas laikotarpis turi būti skaičiuojamas nuo įvykio arba veiksmo pradžios momento, laikoma, kad ta diena, kurią įvyko tas įvykis ar veiksmas, turėtų neįeiti į aptariamą laikotarpį. Europos Parlamento ir Tarybos di-

rektyva 2011/83/ES OL L 304, 2011 11 22; *Teisės aktas gali būti skelbiamas Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje ir įsigaliooti iki to laikotarpio pabaigos, jeigu Taryba informavo Komisiją, kad prieštarauti neketina*. EK pasiūlymas COM/2011/121/2, 2011 10 03; *Nuo 2008 iki 2013 m. ši veikla vykdoma pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 78/2008*. EK ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai, COM/2011/639, 2011 10 10.

Nuolat keliamas klausimas dėl laikotarpio pabaigą reiškiančios prielinksnio *iki* konstrukcijos reikšmės: ar į laikotarpį įskaičiuojamas momentas, iki kurio tas veiksmas vyksta. Iš tiesų ši konstrukcija gali būti interpretuojama dvejopai:

- a) konstrukcijos daiktavardis gali žymėti laiko tarpą, kuriam neprasidėjus įvyksta veiksmas (šią reikšmę Elena Valiulytė (1998: 315) laiko pagrindine), pvz., *sugrįžo iki Kalėdų*;
- b) konstrukcijos *iki (ligi)* gali nurodyti laiką, kurį užkliudo veiksmas ar net jį apima visą, pvz., *snigo iki pat vakaro, laukė iki dvyliktos valandos*.

Būtent dėl tokios galimos dvejopos laiko ribos interpretacijos administracinėje lietuvių kalboje paplitę tikslinamieji žodžiai *imtinai, įskaitant* (KancKP 2007).

ES dokumentuose terminų pradžia ir pabaiga nustatoma pagal Europos Tarybos reglamentą, su kurio nuostatomis suderintos ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatos: „Terminas prasideda rytojaus dieną nuo nulio valandų nulio minučių po tos kalendorinės datos arba įvykio, kuriais apibrėžta termino pradžia, jeigu įstatymų nenumatyta ko kita. <...> Jeigu kuriam veiksmui atlikti yra nustatytas terminas, tai šis veiksmas turi būti atliktas iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulio minučių.“ (LR CK I knyga, IV dalis, VI skyrius). Vadinasi, administracinėje kalboje, taip pat ir ES dokumentuose prielinksnio *iki* konstrukcijose nurodomos konkrečios datos dar apima reglamentuojamą veiksmą, todėl jei nurodoma: *dokumentus pateikti iki spalio 10 d.*, vadinasi, spalio 10 dieną dokumentus dar galima pateikti.

3. PROBLEMINĖ PRIELINKSNINIŲ KONSTRUKCIJŲ VARTOSENA

Verčiant ES dokumentus į lietuvių kalbą, kyla problemų dėl laiko santykius žyminčių prielinksninių konstrukcijų vartojimo, daugiausia neaiškumų atsiranda dėl prielinksninių konstrukcijų su veiksmožodiniais daiktavardžiais.

Kaip matyti iš apriboto veiksmo laiko raiškos struktūros ir semantikos analizės, yra dvi prielinksnių konstrukcijų poros: ankstesnį ir vėlesnį laiką žymi prielinksniai *prieš* ir *po*, o veiksmo laiko ribas – *nuo* ir *iki*. *Kalbos patarimuose* (KP S2: 72–73; 82) prielinksnių *po* ir *prieš* junginiai su veiksmožodiniais daiktavardžiais, turinčiais priesagą *-imas* (*-ymas*), vertinami kaip vengtinini vartoti (*Prieš spausdinimą* (*–Prieš spausdinant*) reikia atidžiai perskaityti korektūrą; *Po dailės mokyklos baigimo* (*–Baigęs dailės mokyklą*) jis buvo paskirtas dirbti į Kauną). Prielinksnių *nuo–iki* vartojimas su veiksmožodiniais daiktavardžiais neigiamai nevertinamas. *Iki* su abstrakčiųjų veiksmožodžių kilmininkais laikui reikšti vertinamas kaip šalutinis normos variantas (*Jis pradėjo dirbti iki mokyklos baigimo // iki baigdamas mokyklą*), o prielinksnio *nuo* vartojimas su abstrakčiais daiktavardžiais neapibrėžiamas.

Administracinė kalba apskritai pasižymi abstrakčiųjų veiksmožodinių daiktavardžių gausa, o verčiant iš anglų kalbos ši raiškos forma pasidaro labai dažna net ten, kur veiksmus galima versti veiksmožodžiais. Veiksmožodinių daiktavardžių gausą ES dokumentų vertimuose gali skatinti siekis kuo tiksliau perteikti originalo mintį, deja, kartais tikslumas suvokiamas pernelyg primityviai – verčiama tomis pačiomis raiškos formomis.

Peržvelgus šūsnį ES dokumentų vertimų matyti, kad prielinksnio *prieš* konstrukcijos dažnesnės su padalyviais ir pusdalyviais:

Graikija turėjo didelių finansinio stabilumo sunkumų dar prieš įsigaliojant Reglamentui (ES) Nr. 407/2010. EK pasiūlymas, KOM(2011) 482, 2011 08 01; Prieš išleidžiant prekes į laisvą apyvartą, muitinei pranešami patikrinimų rezultatai. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 284/2011, OL L 077, 2011 03 23; Audito Rūmai rekomenduoja [...] Komisijai griežčiau vertinti pagrindinius kaimo plėtros programų elementus prieš šias programas patvirtinant. Audito Rūmų specialioji ataskaita Nr. 7/2011, 2011 09 22.

Konstrukcijos su priesagos *-imas* veiksmožodiniais daiktavardžiais, kurių vengti siūlo *Kalbos patarimai* (KP S2), vartojamos rečiau. Jos lengvai pakeičiamos padalyvinėmis ar pusdalyvinėmis konstrukcijomis:

2009 m. liepos 14 d. Lietuvos Seimo priimtas Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymas dar neįsigaliojo ir turi būti persvarstytas dar prieš įsigaliojimą (–įsigaliojant). 2009 m. rugsėjo 17 d. EP rezoliucija (2010/C 224 E/04), 2010 08 19; Aplankytose valstybėse narėse Audito Rūmų audito metu taip pat buvo nustatyta trūkumų atliekant patikras prieš prekių išleidimą (–prieš išleidžiant prekes) į laisvą apyvartą. Audito Rūmų ataskaita (2011/C 326/01), OL C 326, 2011 11 10.

ES dokumentų vertimuose ne visada laikomasi ir *Kalbos patarimų* rekomendacijos vengti vartoti veiksmožodinių daiktavardžių su priesaga *-imas* kilmininką junginyje su prielinksniu *po*:

Pakeitimai dėl taikytinos teisės, padaryti po sutarties sudarymo (–sudarius sutartį), neturi įtakos formaliam jos galiojimui ir negali neigiamai paveikti trečiųjų šalių teisių. EEE jungtinio komiteto sprendimas Nr. 78/2011, OL L 262, 2011 10 06.

Palyginus prielinksnių *po* ir *prieš* konstrukcijų vartojimą ES dokumentų vertimuose matyti, kad prielinksnis *po* su veiksmožodiniais daiktavardžiais, turinčiais priesagą *-imas*, yra daug dažniau vartojamas. Galima išvelgti keletą priežasčių, kodėl ES dokumentų vertimuose, kur siekiama prestižinės raiškos ir dažnai net šalutiniai normos variantai yra peikiami kaip netinkami vartoti, skleidžiama vengtina vartosena.

Pirma, ankstesniam veiksmo laikui žymėti vengtinai vartoti prielinksnio *prieš* konstrukcijos lengvai pakeičiamos padalyvinėmis ar pusdalyvinėmis konstrukcijomis, nes laiko santykius žymintis prielinksnis išlieka abiejose konstrukcijose. Kitokios yra prielinksnio *po* konstrukcijos, čia pateiktame variante – išplėstinėje aplinkybėje – nebelieka laiko ribą žyminčio prielinksnio. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad išplėstinė padalyvinė ar pusdalyvinė aplinkybė neturi ryškos ribos (atskaitos taško) reikšmės, dažnai net iš konteksto negalima tiksliai jos reikšmės nustatyti. O dokumentams tai netinka, nes būtina nurodyti tikslią veiksmo laiko ribą.

Antra priežastis, dėl kurios vengtinai vartoti prielinksnio *po* konstrukcijos konkuruoja su teikiamais jų atitikmenimis, – tai, kad su prielinksniu *po* gali būti vartojamas apkonkretėjusių daiktavardžių, turinčių priesagą *-imas*, kilmininkas; šių daiktavardžių konkretėjimą rodo su jais vartojami pažyminiai (pvz.: *pirminis, pradinis, galutinis*) arba daugiskaitos forma:

Jeigu pateikiama keletas prieštaravimų, po pirminio vieno ar kelių tokių prieštaravimų nagrinėjimo gali būti neįmanoma priimti registracijos paraiškos. EK reglamentas Nr. 607/2009, OL L 193, 2009 07 24; *Šis įpareigojimas turėtų būti taikomas tuo atveju, kai po pradinio Komisijos įspėjimo valstybės narės veiksmai [...] ir toliau yra neatsargūs ir potencialiai žalingi sklandžiam ekonominės ir pinigų sąjungos veikimui.* EK pasiūlymas, COM/2010/524, 2010 09 29; *Teisėjų daugumos po galutinio svarstymo padarytos išvados lemia Tarnautojų teismo sprendimą.* 2007 m. liepos 25 d. ES tarnautojų teismo procedūros reglamento konsoliduota versija OL C 177, 2010 07 02; *Tačiau, kalbant apie tokį pasirinkimą, po svarstymų dėl proporcingumo ir piliečių pagrindinių teisių laikymosi linkstama apriboti į sistemą įtrauktinų pranešimų rūšis.* EK komunikatas, COM/2011/429, 2011 07 13.

Trečia, prielinksnio *po* vartojimą palaiko tai, kad ES dokumentų vertimuose kaip šablonas įsitvirtino toks sakinys:

Šis reglamentas įsigalioja kitą dieną po jo paskelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje.

Ketvirta, veikia ir analogija su prielinksnių *iki* ir *nuo* konstrukcijomis, kurios gali būti su abstrakčiais veiksmažodiniais daiktavardžiais. Tas panašumas ypač išryškėja, kai tokie prielinksniai vartojami viename sakinyje:

Ši paslauga kiekvienai ES bendrovei suteiks galimybę dalyvauti Europos viešojo pirkimo konkursuose bet kurioje valstybėje narėje ir apims elektronines viešojo pirkimo procedūras iki ir po sutarties sudarymo. EK pasiūlymas, COM/2011/657, 2011 10 19.

Kad išvardytos priežastys, palaikančios vengtiną vartoseną, yra pakankamas pagrindas pateisinti tokią vartoseną, gal būtų per drąsu teigti. Vengtinios prielinksnio *po* konstrukcijos tinkamų pakaitų galima rasti tuose pačiuose ES dokumentų vertimuose, kartais gali tikt prielinksnio *nuo* konstrukcijos, kartais šalutiniai sakinio dėmenys:

Praėjus penkeriems metams nuo (plg. po) šio reglamento įsigaliojimo Komisija Europos Parlamentui ir Tarybai pateikia šio reglamento įgyvendinimo ataskaitą. EK pasiūlymas, COM/2010/119, 2010 03 31; *Duomenys išsiunčiami 48–24 val. iki numatyto skrydžio ir iš karto po to, kai uždaromi įlaipinimo vartai.* EK komunikatas, COM/2011/680, 2011 10 25.

Kitas dalykas – ten, kur reikia ypatingo tikslumo, prielinksnio ir abstrakčiojo veiksmažodinio daiktavardžio kilmininko konstrukcija nėra pati tinkamiausia raiškos forma dėl savo neapibrėžtumo. Veiksmažodinis daiktavardis tik pavadina veiksmą, net su prielinksniais *iki*, *nuo* neretai linkstama veiksmą žymintį daiktavardį sukonkretinti pridedant laiką reiškiančius žodžius *diena*, *data*, *momentas*:

Šios kategorijos turtas yra klasifikuojamas kaip trumpalaikis turtas, jeigu jį tikimasi realizuoti per 12 mėnesių nuo balanso sudarymo dienos. EK komunikatas (2011/C 332/01) OL C 332, 2011 11 14; *Jos [mokėtinos sumos] kredituojamos padengti reikalaujama suma nuo prašymo gavimo momento.* EK komunikatas OL C 332, 2011 11 14; *Pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad reikia*

atsižvelgti į aplinkybes, pasikeitusias nuo protesto padavimo dienos iki sprendimo dėl šio protesto priėmimo dienos. 2009 m. birželio 11 d. Teisingumo Teismo (penktoji kolegija) sprendimas.

Taip galima sukonkretinti ir prielinksnio *po* konstrukciją:

Kai Komisija mano esant būtina paprašyti papildomos informacijos, šešių mėnesių terminas prasideda po paprašytos papildomos informacijos gavimo dienos. Pakeistas EK pasiūlymas COM/2011/742, 2011 11 09; Šios institucijos išduoda naują pažymėjimą per penkias darbo dienas po išsamaus prašymo naujai išduoti pažymėjimą gavimo datos. EK pasiūlymas COM/2011/710, 2011 11 11.

IŠVADOS

ES dokumentų vertimuose apriboto veiksmo laikas reiškiamas prielinksnių (*iki, nuo, prieš, po*) konstrukcijomis, lyginamaisiais posakiais, padalyvinėmis ar pusdalyvinėmis konstrukcijomis, šalutiniais sakinio dėmenimis, sudėtinėmis konstrukcijomis.

Apriboto veiksmo laiko konstrukcijos vartojamos žymėti ankstesniam veiksmo laikui (prielinksnio *prieš* konstrukcijos), vėlesniam veiksmo laikui (prielinksnio *po* konstrukcijos), laiko riboms (prielinksnių *nuo* (pradžia) ir *iki* (pabaiga) konstrukcijos). Administracinėje kalboje prielinksnio *iki* konstrukcijoje nurodoma konkreti data dar apima reglamentuojamą veiksmą.

Vengtinio prielinksnio *po* konstrukcijos su abstrakčių veiksmožodinių daiktavardžių kilmininku pakeičiamos ne tik neapibrėžtos reikšmės padalyvinėmis ar pusdalyvinėmis konstrukcijomis, bet galima keisti ir prielinksnio *nuo* konstrukciją, šalutiniais sakinio dėmenimis arba abstrakčių veiksmą galima sukonkretinti pridedant tikslinamuosius žodžius *dienos (datos, momento)*.

SUTRUMPINIMAI

- EEE – Europos ekonominė erdvė
- EK – Europos Komisija
- ET – Europos Taryba
- EP – Europos Parlamentas
- OL – Oficialusis leidinys

LITERATŪRA

- DLKŽ 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vyr. red. S. Keinys. 3-ias elektroninis leid., Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- DLKG 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Red. Vytautas Ambrazas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- KancKP 2007: *Kanceliarinės kalbos patarimai*. Sud. Pranas Kniūkšta. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, internetinis leidimas. Prieiga per internetą: <http://kanceliariniaipatarimai.lki.lt> (žiūrėta 2011 10 10).
- Kniūkšta P. 2005: *Administracinė kalba ir jos vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Labutis V. 2002: *Lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- LKG 1976: *Lietuvių kalbos gramatika 3. Sintaksė*. Vyr. red. Kazys Ulvydas, Vilnius: Mokslo.
- LKŽ 2005: *Lietuvių kalbos žodynas 1–20* (elektroninis variantas). Vyr. red. G. Naktinienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga per internetą: www.lkz.lt.
- LR CK: Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002 04 06, Nr. 36-1340.
- KP S1: *Kalbos patarimai*. Kn. 1. *Sintaksė: 1. Linksnų vartojimas*. Sud. Rita Miliūnaitė, teksto aut. Vitas Labutis, Aldonas Pupkis ir Jonas Šukys, vyr. red. Aldonas Pupkis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
- KP S2: *Kalbos patarimai*. Kn. 2. *Sintaksė: 2. Prielinksnių ir polinksnių vartojimas*. Sud. Rita Miliūnaitė, teksto aut. Aldonas Pupkis ir Jonas Šukys, vyr. red. Aldonas Pupkis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
- Šukys J. 1998: *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartoseną ir normos*, Kaunas: Šviesa.
- Valiulytė E. 1998: *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Župerka K. 1995: *Kalbos priemonių konkurencija kaip lietuvių kalbos stilistikos objektas*, Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.

Gauta 2011 12 05

EXPRESSING LIMITED TIME OF ACTIVITY IN EUROPEAN UNION DOCUMENTS

Summary

The notion of time in administrative language is very important, since it often includes the beginning, end, duration or sequence of certain regulated activities. The paper aims at examining structures referring to a limited time of activity and discussing problematic cases. The investigation is based on EU documents translated into Lithuanian.

EU documents translated into Lithuanian express limited time of activity by prepositional structures, where the prepositions *prieš* ('before'), *po* ('after'), *nuo* ('since, from'), *iki* ('until, to') are employed, comparative expressions, participial and half-participial structures, elements of subordinate clauses and complex structures.

Depending on the context, structures with the preposition *po* ('after') and the genitive case of abstract deverbal nouns should be replaced by gerundial or half-participial structures with an indefinite meaning; moreover, they could be also replaced by the structure with the preposition *nuo* ('since, from'), elements of a subordinate clause or giving more details to the timing of an abstract activity by adding the words *day(s)* (*moment*).

KEY WORDS: limited time of activity, prepositional structures, administrative language.

RASUOLĖ VLADARSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

rasuole@lki.lt